

Από την οικολογική κρίση στην ανθρώπινη υπευθυνότητα. Το ηθικό δικαίωμα του περιβάλλοντος (Χριστόφορος Αρβανίτης, Επ. Καθηγητής Κοινωνιολογίας της Θρησκείας Π.Α.Ε.Α.Κ.)

/ [Πεμπτούσια](#)

Η εισήγηση του Επίκουρου Καθηγητή της Πατριαρχικής Ανωτάτης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Κρήτης Χριστόφορου Αρβανίτη στο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο με θέμα: «Η περιεκτική Οικολογία ως η νέα οδός προς την καταλλαγή»

Εισαγωγή

Τίθεται το ερώτημα αν το οικολογικό αίτημα μπορεί να εξετάσει τη φύση ως πρόσωπο και το αν μια τέτοια προσέγγιση μπορεί να θεσμοθετήσει τη φύση ως υποκείμενο του δικαίου και να τονίσει τον ενεργητικό χαρακτήρα μιας τέτοιας αντίληψης.[1] **Η έννοια της υπευθυνότητας**

Είναι αποδεκτό ότι ο άνθρωπος βρίσκεται σε σχέση εξάρτησης με τη φύση η οποία κατανοείται ως το όλον του ζώντος κόσμου. Όμως η σημερινή κατάσταση αποδεικνύει ότι αυτή η σχέση εξάρτησης έχει πάψει να υφίσταται, καθώς η φύση έχει αντικειμενοποιηθεί και με τη σειρά της έχει ταυτισθεί με την ανθρώπινη διάσταση και προοπτική. Αυτός ο τρόπος αντίληψης και πρακτικής έχει οδηγήσει σε πολλαπλά αδιέξοδα τα οποία αναγκάζουν τον άνθρωπο να επαναπροσδιορίσει την οφειλομένη κατάσταση αναγκαίου σεβασμού προς τη φύση μέσα στην οποία άλλωστε βρίσκεται εγκατεστημένος.[2] Διαπιστώνεται ότι υπάρχουν δύο μεγάλα προβλήματα:

1ον το καθεστώς του περιβάλλοντος ως ηθικού υποκειμένου και

2ον το πρόβλημα του καθορισμού της ηθικής ευθύνης μέσα από τη σύγκρουση του ανθρώπου με τον άλλο άνθρωπο.

Η προοπτική βρίσκεται εντός των εννοιών της κενωτικής προσφοράς και της αλληλεγγύης οι οποίες επιτρέπουν στον άνθρωπο να απαντήσει στο ερώτημα για τις συνθήκες και τη δυνατότητα που δίνεται από το οικολογικό αίτημα ως συγκεκριμένο χώρο πράξης, για τη δημιουργία μιας νέας σχέσης ανθρώπου-φύσης. Αποτελεί αναγκαιότητα λοιπόν να καταδειχθεί ο θετικός ρόλος της κενωτικής προσφοράς και της αλληλεγγύης ως ενεργητικών καταστάσεων. Καταστάσεων που γίνονται αποδεκτές από τη στιγμή που ο άνθρωπος αποδέχεται την ιδιαιτερότητα της φύσης. Πράγματι, από τη στιγμή που συνειδητοποιούνται οι δεσμοί αυτής της κλειστής εξάρτησης ανθρώπου και φύσης, ο άνθρωπος δε μπορεί παρά να είναι αλληλέγγυος έναντί της, θέτοντας σε πράξη την «κοινωνία» ανάμεσα στο φυσικό και στο ανθρώπινο.

Ο όλος άνθρωπος οφείλει να αντιλαμβάνεται τη φύση πέρα από γεωγραφικά όρια και να μεταμορφώνει την όλη οικολογική διάσταση σε κοινή πράξη. Αυτή η κοινή πράξη θα πρέπει να υλοποιείται και σε επίπεδο ατομικής ευθύνης όσον αφορά στις οικολογικές υποβαθμίσεις, αλλά και να εφαρμόζεται μέσω των πολιτικών φορέων τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Σημαντικό ρόλο σε αυτήν την κοινή πορεία διάσωσης του περιβάλλοντος διαδραματίζει ο επαναπροσδιορισμός της κατεύθυνσης της οικονομίας και ο δικαιότερος καταμερισμός των μέσων και των αγαθών.[3] **Η έννοια της απο-οικειοποίησης**

Μια τέτοια κατανόηση συνδέεται και με το ουτοπικό αίτημα για την απο-οικειοποίηση της κτίσης, από μέρους του ανθρώπου.[4] Η οικολογία υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος επιμένει πάνω στο γεγονός ότι η τεχνολογική και οικονομική

πρόοδος ταυτίζεται με την οικειοποίηση της δημιουργίας, υπό την έννοια ότι η φύση ως κοινό κτήμα καταργείται ή καταλύεται για το κέρδος της αποκλειστικής και ιδιαίτερης κατανάλωσής της από κάποιες γενιές, (και της δικής μας), λησμονώντας ότι δεν την κατέχει ως ιδιοκτησία αλλά ως επικαρπία και επομένως δεν μπορεί να την εκμεταλλεύεται και να τη διαθέτει με απόλυτο τρόπο. Ενάντια σ' αυτή την τάση η διαμόρφωση ενός πλαισίου οικολογικής ηθικής έρχεται να διακηρύξει το δικαίωμα της μη οικειοποίησης της κτίσης και να θέσει το πρόβλημα των ηθικών ορίων. [5] **Το περιβάλλον ως υποκείμενο του δικαίου.**

Σε αυτό το πλαίσιο αρκετοί δικαιοστές προτείνουν ένα βήμα παραπάνω: προσπερνώντας τον ανθρωποκεντρικό ουμανισμό του δικαίου και της παραδοσιακής μας ηθικής,[6]προτείνουν να αναγνωρίσουμε στα στοιχεία της φύσης, για παράδειγμα την βιοποικιλότητα, ένα καθεστώς υποκειμένου του δικαίου, ενός ηθικού προσώπου.[7] Αυτό θέτει ένα όριο στην οικειοποίηση και εμπορευματοποίηση της φύσης, στο όνομα του δικαιώματος των επερχομένων γενεών, αλλά επίσης στο όνομα του δικαιώματος της φύσης στο είναι και στο υπάρχουν. Ο άνθρωπος θα προετοιμαζόταν έτσι σε ένα ρόλο πρωτότυπο: αυτόν του επιτρόπου και «επιτετραμμένου των υποθέσεων» της φύσης στην υπηρεσία των μελλοντικών συνανθρώπων του έως την εσχατολογική επιστροφή της όλης Δημιουργίας στον Κύριο-Δημιουργό.[8]

(συνεχίζεται)

[1]Nash Roderick Frazier., *Τα δικαιώματα της φύσης*, μτφρ. Γ. Πολίτης, Θυμέλη, Αθήνα, 1995, σσ. 8-15.

[2]Jonas H., *Le principe Responsabilité. Une éthique pour la civilisation technologique*, Cerf, Paris, σ.14.

[3] Déleage J-P., Heremy D., “L’écologie, critique de l’économie” in *L’Harmattan*, Paris, janvier-février 1989, σσ. 73-86.

[4] Vahanian G., *Dieu et l’utopie*, Desclée, Paris, 1992, σ.25

[5] Lipovetsky G., *L’Ere du vide*. Gallimard, Paris, 1983, σσ. 89-151.

[6] Οι όροι *morale* και *ηθική* ετυμολογικώς κατανοούνται ως ήθη-έθιμα και συνήθειες. Οι ρωμαιοκαθολικοί χρησιμοποιούν τον όρο *morale*, λατινικής ρίζας, για να περιγράψουν το σύνολο των προκαθορισμένων κανόνων που καθοδηγούν την ανθρώπινη ζωή. Οι ορθόδοξοι και οι προτεστάντες προτιμούν να χρησιμοποιούν τον ελληνικό όρο *ηθική* για να περιγράψουν τις ανθρώπινες συμπεριφορές μέσα σε δεδομένες καταστάσεις. Έτσι,

κάθε φορά που ο άνθρωπος είναι αναγκασμένος να τοποθετηθεί πάνω σε ένα θέμα (ευθανασία, τεχνητή γονιμοποίηση, εκτρώσεις, η ανακύκλωση των απορριμμάτων) η σκέψη που προηγείται και που καθορίζει το περιεχόμενο της πράξης του μπορεί να περιγραφεί από την ηθική γραμμή. Με αυτή την έννοια, στρατεύει όχι μόνο τη συνείδηση του αλλά πολύ περισσότερο την ανθρώπινη υπευθυνότητα.

Η Δύση υιοθέτησε για τη θεώρηση του κόσμου μια προσέγγιση ουσιαστικώς δυαλιστική, διαχωρίζοντας αυτό που προέρχεται από τον ατομικό χώρο από αυτό που προέρχεται από τον κοινό-δημόσιο χώρο, εμφανίζοντας ένα διαχωρισμό ανάμεσα στις κοινωνικοπολιτικές διακηρύξεις του κράτους και τις ηθικές διακηρύξεις της θρησκείας. Στο μοντέρνο κόσμο αυτός ο διαχωρισμός είναι καθ' όλα αποδεκτός. Μια πρόκληση, λοιπόν, εμφανίστηκε για την ηθική σκέψη από την οποία ζητήθηκε να καταθέσει με νέα δεδομένα, μη θρησκευτικά και οικουμενικά, επιτρέποντας την συναδέλφωση των πολυάριθμων διαφορών που υπάρχουν ανάμεσα στα ανθρώπινα και τους λαούς, με κοινό κάλεσμα, τον σεβασμό των νόμων και των ορίων ισορροπίας της βιοσφαιράς.

[7] Edelman B., Hermitte A.-M., *L'homme, la nature et le droit*, Paris, Christian Bourgois, 1988, σ. 257 κ.ε.

[8] Barthelemy M., *La Personne et le drame humain chez Teilhard de Chardin*, Paris, Le Seuil, 1967, σσ.8-15.